

Tilburg,

tijdschrift voor geschiedenis,
monumenten en cultuur
Verschijnt driemaal per jaar

Jaargang 29, nr. 1
april 2011

Uitgave
Stichting tot Behoud van
Tilburgs Cultuurogoed
K.v.K.: S 41096029 • ISSN: 0168-8936

www.historietilburg.nl

Redactie
Ronald Peeters (eindredactie)
Henk van Doremalen,
Jeroen Ketelaars, Rob van Putten

Redactiesecretariaat
Ronald Peeters
Montfortanenlaan 96
5042 CX Tilburg
rpeeters@historietilburg.nl

Abonnement
€ 14,50
Losse nummers
verkrijgbaar in de
boekhandel (€ 4,95)
Abonneren door
overmaking op de
rekening van de Stichting
tot Behoud van Tilburgs
Cultuurogoed te Tilburg

Gironummer 5625554
AMRO-bank rek.nr.
42.81.63.343
onder vermelding van
abonnement 2011

Omslagfoto:
De meester-wever 1910 (Coll. RAT)

Vormgeving
Ronald Peeters

Opmaak en druk
Drukkerij Gianotten B.V., Tilburg

Ten geleide

Klein van stuk, maar groot van betekenis, dat zijn de zogenoemde 'Stolpersteine': 'struikelstenen' die geplaatst worden ter nagedachtenis aan slachtoffers van de Holocaust. In zijn uitgebreide bijdrage in dit nummer van Tilburg gaat hoogleraar Arnoud-Jan Bijsterveld dieper in op 'deze monumentjes waaraan hartverscheurende verhalen en indrukwekkende herinneringen vastzitten'. Zij vormen een internationaal fenomeen, dat ook in Tilburg zijn intrede heeft gedaan.

Maar deze editie van dit tijdschrift bevat nog zes andere bijdragen. Over een recent verworven miniatuurportret van koning Lodewijk Napoleon, bijvoorbeeld, over de geschiedenis van het handboogschieten in Tilburg, en over nog veel meer.

De redactie – die tot ons genoegzaam weer versterkt is met Henk van Doremalen – hoopt u hiermee een afwisselend eerste nummer van de jaargang 2011 te kunnen aanbieden.

De redactie

Inhoud

- 3 Arnoud-Jan Bijsterveld:**
Gedenkteken voor slachtoffers en overlevenden
Het verhaal achter de 'struikelsteen' voor Bertram Polak (1918-1942)
- 15 Thijs Kemmeren:**
Over koffiehuisen, herbergen en handboogschieten
De geschiedenis van handboogschieten in de tweede helft van de negentiende eeuw in Tilburg
- 23 Ton Wagemakers:**
Buitenwevers anno 1896 'een kleine statistiek' en een typologie
- 28 Ronald Peeters:**
Miniatuurportret koning Lodewijk Napoleon
Uit de collectie van Stadmuseum Tilburg
- 30 Wil Sterenberg:**
Proeve van een nieuw Tilburgs leesplankje
- 33 Rob van Putten:**
Wilhelminapark revisited
- 36 Henk van Doremalen:**
Jazz in Tilburg, een aanwinst
Beschouwingen naar aanleiding van het opvullen van een hiaat in de Tilburgse geschiedschrijving
- 38 Tilburg kort:**
Tilburg signalement LIX
Een Tilburgse toerist in België 1792-1827
Nieuw tijdschrift Peerke Donders
50 jaar Schouwburg Tilburg

Miniatuurportret koning Lodewijk Napoleon

Uit de collectie van Stadsmuseum Tilburg

Ronald Peeters*

*Ronald Peeters is hoofd
Stadsmuseum Tilburg.

In december 2010 kocht Stadsmuseum Tilburg een geschilderd miniatuurportret van koning Lodewijk Napoleon. Dit kleinood heeft een bijzondere betekenis voor de geschiedenis van Tilburg.

Dankzij een tip van dr. Lucas van Dijck en door de bemiddeling van drs. Job van Dooren kon Stadsmuseum Tilburg in december 2010 een waardevol miniatuurportret kopen met de voorstelling van koning Lodewijk Napoleon. Het portret kwam uit de inboedel van wijlen mevr. M.M.J. Mutsaerts-van Dooren (1920-2010) in Tilburg. Zij stamt af van Martinus Cornelis van Dooren (1756-1811).¹ Deze wollenstoffenfabrikant was in 1809 de gastheer van koning Lodewijk Napoleon bij diens bezoek aan Tilburg.

Martinus Cornelis van Dooren

Martinus Cornelis van Dooren werd geboren in Tilburg in 1756 als zoon van Cornelis van Dooren en Johanna Margaretha van Son. In 1783 trouwde hij te Tilburg met Adriana Dams (1757-1833), waarmee de grondslag werd gelegd voor de firma Van Dooren en Dams. In 1783 richtte Van Dooren met zijn zwager en compagnon Gerardus Gommarus Dams (1763-1817) de

firma M.C. van Dooren & Co. op (Van Dooren en Dams) aan de Nieuwendijk – thans Bisschop Zwijzenstraat – tegenover de fabriek van Pieter Vreede. Hier stond ook het 'kasteeltje' dat omstreeks 1730 gebouwd was door de Leidse lakenkoopman en drapenier Michiel van Bommel. In 1786 werd het kasteeltje gekocht door Cornelis Verbunt, die het in 1800 weer verkocht aan Martinus van Dooren voor 12.750 gulden. Eind negentiende eeuw werd dit fraaie pand gesloopt. Het 'kasteeltje' stond tussen de huidige Stadstraat en Van Doorenstraat. Van Dooren was een vooruitstrevend ondernemer, die in 1798 een windvolmolen aan de rivier de Leij bouwde en in 1809 in Tilburg de mechanische spinmachine, aangedreven door paarden, introduceerde. Zijn oudste zoon Pieter (1784-1845) legde in 1825 de eerste steen voor een eigen bedrijf aan de Hilvarenbeekseweg langs de Leij onder de firmaam Pieter van Dooren.²

Bezoek koning Lodewijk Napoleon aan Tilburg

Op 17 april 1809 bracht koning Lodewijk Napoleon een bezoek aan Tilburg. Hij logeerde op het kasteeltje van Van Dooren, toen wellicht het fraaiste woonhuis van Tilburg. Voorafgaande aan dit bezoek schreef de landdrost van Brabant op 13 april 1809 een brief aan het Tilburgse dorpsbestuur waarin de reis van koning Lodewijk Napoleon wordt aangekondigd. Naast een hofhouding van achttien 'voornamen' personen en talloze bedienden, zou de koning ook vergezeld worden van zestig cavaleristen te paard. Deze moesten allemaal in Tilburg worden gehuisvest. De koning zou met drie tot vier personen uit zijn gevolg gaan logeren in het woonhuis van Martinus van Dooren. Ter nadere informatie wordt ook nog medegedeeld dat 'Zijne Majesteit zich van zijne eige fijne wijnen en zilverwerk bedient', dus daar hoefde Van Dooren niet voor te zorgen.³

Tilburg had in 1809 375 wollenlakenfabrieken die op eigen rekening of in commissie werkten en 300 zelfstandige weverijen. De vorst was blijkbaar dusdanig onder de indruk van deze omvangrijke wollenstoffen-nijverheid en de uitgestrektheid (7.946 bunders, later hectare genoemd) van Tilburg, dat hij bij Koninklijk Besluit op 4 mei 1809 besloot dat de regering van de stad tot aan de reorganisatie van de gemeentebestu-

Miniatuurportret van Martinus
Cornelis van Dooren (1756-
1811). (Foto Jan Stads,
2011, part. coll.)

Miniatuurportret van koning Lodewijk Napoleon, vervaardigd door Peters, ca. 1809. (Foto Job van Dooren, 2011, coll. Stadsmuseum Tilburg)

ren, zou bestaan uit een burgemeester en twee wethouders. Op 18 april 1809 had hij het dorp Tilburg met zijn 9.465 inwoners 'onder de steden van het rijk gerangschikt', dus tot stad verheven.⁴ Hij benoemde zijn gastheer Martinus van Dooren tot burgemeester, en Adriaan van Gils en mr. J.F.J. Baesten tot wethouders.

Op 17 april stelde de koning overigens in huize Van Dooren nog een koninklijk besluit vast. Het betrof een belastingverhoging ter dekking van drie miljoen gulden die de staatskas tekortkwam.⁵ Martinus van Dooren werd op 27 mei 1809 als burgemeester bedigd. Na de Franse inlijving in 1810 werd deze functionaris maire genoemd. Hij heeft dit ambt slechts twee jaar kunnen uitoefenen. Van Dooren overleed op 15 juni 1811.⁶

Het miniatuurportret

Het is zeer aannemelijk dat de koning bij zijn bezoek aan Tilburg zijn gastheer Martinus van Dooren het geschilderd miniatuurportret heeft geschonken en dat het vervolgens als kostbaar aandenken twee eeuwen in de familie Van Dooren bewaard is gebleven. Het ovale portret zit in een zwart mahoniehouten lijst (hoog 14 cm en breed 12 cm) en de afmetingen zijn: grootste hoogte 8 cm en grootste breedte 6 cm. Het is geschilderd op perkament en zit achter glas. Het lijstje is aan de achterzijde dichtgeplakt met een fragment van een Franstalige Belgische krant (van 1923). Het

is rechts gesigneerd door 'Peters'. Deze kunstenaar is niet achterhaald.

Een vergelijkbaar miniatuurportret bevindt zich in het Koninklijk Huisarchief en maakt daar onderdeel uit van de collectie van het Huis van Oranje-Nassau.⁷ Het is een ovaal miniatuurportret van de koning omstreeks 1810, dus van ongeveer dezelfde datum als het portret in de Tilburgse collectie. Beide portretten lijken erg op elkaar. De koning draagt in beide gevallen een donkerblauw – overigens niet hetzelfde – militair uniform, met gouden epauletten en eikenbladversiering in goud. Hij draagt op beide portretten een oranje (wellicht oorspronkelijk rood) en rode sjerp en dezelfde twee onderscheidingstekens: het grootkruis van 'Grand officier de la Légion d'Honneur' – met de Franse keizerlijke adelaar – en het draagteken van deze Orde.

Een bijzondere aanwinst voor Stadsmuseum Tilburg

Stadsmuseum Tilburg heeft in 2009 de Tilburgse Stadscollectie geïnventariseerd, gefotografeerd en gepubliceerd.⁸ Al sinds 1916 worden er in Tilburg historische objecten verzameld, en toen was er al sprake van de oprichting van 'een Tilburgsch Museum'. Dit museum is er nog steeds niet, want Stadsmuseum Tilburg heeft nog geen formele opdracht om die erfgoedcollectie te beheren. Er is nog geen museum waar de collectie voor het publiek zichtbaar is. Het miniatuurportret van koning Lodewijk Napoleon zou daar goed op zijn plaats zijn. Het kan het verhaal vertellen van de omslag van Tilburg van dorp tot stad en over de formele stadsrechtverlening in 1809.

Noten

- 1 H.A. Muntjewerff, *De spil waar alles om draaide. Opkomst, bloei en neergang van de Tilburgse familie-onderneming Wolspinnerij Pieter van Dooren 1825-1975* (Tilburg, 1993), p. 284-296; Marguerite (Mutsaerts) - van Dooren (1920-2010) was een dochter van F.G.P. van Dooren (1890-1948) en J.M.F.A. van Spaendonck (1887-1968); De erfopvolging was: Martinus Cornelis (1756-1811), diens zoon Petrus Cornelius Ludovicus (1784-1845), diens zoon Franciscus (Francois) Martinus Ludovicus (1817-1863), diens zoon François Pierre Jules Marie (1860-1950), diens zoon Frans Gijsbert Pieter (1890-1948), diens dochter Marguerite Marie Jeanne (Mutsaerts)-van Dooren (1920-2010).
- 2 Ronald Peeters, *De straten van Tilburg* (Tilburg, 1987), p. 42.
- 3 Regionaal Archief Tilburg (RAT), Oud-administratief Archief, inv. nr. 1168; Een uitgebreid verslag van het bezoek staat in: Hans van den Eerden, *Leve de koning! Lodewijk Napoleon op reis door Brabant en Zeeland* (Heusden, 2009), p. 35-40.
- 4 Het origineel besluit bevindt zich in het Nationaal Archief te 's-Gravenhage, Archief Staatssecretarie Lodewijk Napoleon, inv. nr. 191.
- 5 Gepubliceerd in de *Koninklijke Courant* van 9 mei 1809 (aanwezig in het RAT).
- 6 Peeters, *De straten van Tilburg*, p. 42.
- 7 Karen Schaffers-Bodenhausen en Marieke Tiethoff-Splithoff, *The Portrait Miniatures in the Collections of the House of Oranje-Nassau* (Zwolle, 1993), p. 243; Koninklijk Huisarchief, 's-Gravenhage, Collectie Huis van Oranje-Nassau, Miniaturecollectie nr. m 168.
- 8 Jeroen Ketelaars en Ronald Peeters, *In Tilburgs bezit. Historische objecten uit de collectie van de gemeente Tilburg* (Tilburg, 2009), 96 blz.